

Prúdy kresťanstva v 20. storočí

Kým na konci 15. storočia je možné hovoriť o dvoch prúdoch kresťanstva^{A)}: katolicizmus (alebo: západná cirkev či rímsko-katolícka cirkev) a pravoslávie (alebo: východná cirkev či pravoslávna cirkev), na konci 20. storočia už existujú prúdy štyri. Popri rímskom katolicizme a pravosláví sú tu cirkvi patriace k protestantskému prúdu kresťanstva (protestantizmus, resp. v súčasnosti evanjelikalizmus^{B)}) a cirkvi zaradené k letničnému prúdu kresťanstva (letničné hnutie alebo tiež pentekostalizmus). Toto je realita súčasnej doby.

Úvod

Na stránkach časopisu Solas sme sa v predchádzajúcich číslach vo väčšej či v menšej miere venovali prvým trom prúdom. V tomto článku sa zameriame na štvrtý prúd – letničné hnutie. Pokúsime sa načrtnúť históriu, základné prvky viery a učenia tohto hnutia tak, ako ich uvádzajú dostupné zdroje. Vychádzame pri tom hlavne zo zdrojov^{C)} a ^{D)}.

Podľa niektorých historikov letničné hnutie treba považovať za súčasť tzv. Štvrtého evanjelikálneho prebudenia^{E)}. Toto hnutie sa usiluje o oživenie duchovného života jednotlivcov, resp. celých spoločenstiev, a aj o špecifické teologické dôrazy, preto je letničné hnutie považované za samostatný prúd kresťanstva.

Letničné hnutie, ako to vyplýva už zo samostatného názvu (odvodeného od slova Letnice^{F)}), kladie v živote veriaceho (kresťana) dôraz na priamu osobnú skúsenosť s Duchom Svätým. Toto chápanie letničných veriacich je v protiklade s katolíckym chápaním, ktoré hovorí, že Svätý Duch je sprostredkovaný prostredníctvom biskupa alebo sviatostí. Iné je aj tradičné protestantské chápanie – toto hovorí o sprostredkovaní Ducha zapísaným Božím slovom, Bibliou.

Letničné hnutie – historický prehľad

Zdôrazňovanie osoby a práce Svätého Ducha, ako sa to deje v súčasnom letničnom hnutí, nie je nijakým novým alebo neznámym javom v dejinách života cirkvi. Medzi autormi z prvých storočí sú takí, ktorí spomínajú prejavy Svätého Ducha na začiatku dejín cirkvi. Patria k nim Justín Martýr (100-165): „Medzi nami je možné vidieť ženy a mužov, ktorí majú dary Svätého Ducha“. Rovnako píše aj Ireneus (142-?): „... počujeme mnohých bratov v cirkvi, ktorí majú prorocké dary a skrze Ducha hovoria rôznymi jazykmi a vynášajú na svetlo skryté veci ľudí na všeobecné dobro a hlásajú tajomstvá Božie“. Ale po Augustínovi (354-430) a Chryzostomovi (349-407), ktorí položili základy stredovekej ortodoxie, cirkev zdôrazňovala učenie a na prejavy Ducha sa dívala s nedôverou.

Významnou osobnosťou v dejinách moderného (súčasného) letničného hnutia bol John Wesley (1703-1791). Wesley zdôrazňoval „vnútorné svedectvo Ducha“ a učil, že posvätenie kresťana je druhým dielom milosti^{G)}, ktoré je odlišné od ospravedlnenia a nasleduje po ňom. Preto je možné nazvať Wesleyho „prastarým otcom“ letničného hnutia. Wesley tvrdil, že vymiznutie darov Ducha v histórii cirkvi po Konštantínovi (rímsky cisár v r. 306-337) bolo spôsobené tým, že „vychladla láska mnohých...“.

Tento prúd učenia o druhom požehnaní (posvätení) pokračoval hnutím svätosti (alebo požehnania – Holiness movement^{H)}). Učiteľia hnutia svätosti kázali o skúsenosti druhého požehnania s cieľom úplného posvätenia ako očistenia srdca od všetkého hriechu a niekedy túto skúsenosť nazývali krst Svätým Duchom^{I)}. Veľký vplyv v tomto smere mali evanjelizátori Charles Finney (1792-1875), D. L. Moody (1837-1899) a R. A. Torrey (1856-1928), ktorí popri kázaní evanjelizačnej zvesti šírili učenie o krste Duchom ako o zmocnení k posvätenému a plodnému kresťanskému životu.

Ako uvádza historik letničného hnutia Jakob Zopf (zdroj A, str. 419), hnutie nadväzuje na nasledujúce hnutia v dejinách kresťanstva: po ranej, biblickej cirkvi je to v prvom rade reformácia. Letničné hnutie sa hlási k reformačným princípom sola. Ďalej sa hlási k anabaptistickej zásade krstu po vyznaní viery, pietistickému dôrazu na kresťanskú životnú prax^{J)}

, Zinzendorfovmu (1700-1760) volaniu k svetovej misii, Darbyho (1800-1882) upozorneniu na druhý príchod Pána Ježiša Krista, Wesleyho učeniu o posvätení a Boothovej (1829-1912) praxi masovej evanjelizácie (pozri zdroj^{J)}

.

Ku koncu 19. storočia pripravovali vznik letničného hnutia, ako ho poznalo 20. storočie, tri dôležité skutočnosti:

1. Rastúca opozícia proti hnutiu svätosti a učeniu o druhom požehnaní (zvlášť v metodistickej cirkvi) viedla v USA k založeniu viacerých nezávislých cirkví (denominácií).

2. Viera v krst Duchom a ohňom ako tretie požehnanie (nasledujúce po druhej skúsenosti

posvätenia) sa napriek tomu stále viac šírila a rozdelila aj samotné hnutie svätosti.

3. Okrem týchto sa prejavoval stále väčší záujem o duchovné dary, osobitne o uzdravovanie.

Charles Parham a jeho biblická škola v Topeke

Podľa letničných historikov sa rozhodný krok pre vznik letničného hnutia uskutočnil na začiatku 20. storočia v meste Topeka v americkom štáte Kansas. Charles F. Parham (1873-1929), bývalý metodistický kazateľ, dospel k názoru, že krst Duchom je treťou skúsenosťou, ktorá sa prejavuje schopnosťou hovoriť inými (cudzími) jazykmi. Na tejto škole sa v decembri 1900 prvýkrát sformovalo učenie, že hovorenie inými jazykmi^{K)} je prvotný dôkaz, že veriaci prijal krst Svätým Duchom. Datuje sa, že 1. januára 1901, tesne po polnoci, 18-ročná študentka Parhamovej biblickej školy Agnes Ozmanová začala hovoriť inými jazykmi.

Toto učenie o hovorení inými jazykmi ako o dôkaze krstu Svätým Duchom si začalo získavať najprv svojich zástancov v južných štátoch USA, ale až udalosti r. 1906 na Azusa Street v Los Angeles, ktoré trvali viac ako tri a pol roka, sa stali štartovacou čiarou letničného hnutia.

Wiliam Seymour a udalosti na Azusa Street

Wiliam Seymour (1870-1922), jeden z Parhamových žiakov, kázal o potrebe prijatia krstu Duchom a hovorenia jazykmi v opustenom metodistickom zbore na Azusa Street v Los Angeles. Tu denne od 10. hod. dopoludnia až do polnoci po tri a pol roka boli ľudia volaní k spaseniu, posväteniu, krstu Svätým Duchom, uzdraveniu alebo oslobodeniu od démonskej poviazanosti. Veľký dôraz bol položený na krv Kristovu a ľudia nemali hľadať dary Ducha (tretiu skúsenosť), kým neprežili jasnú (druhú) skúsenosť posvätenia. Azusa Street navštívili stovky kresťanov z Ameriky, Európy a tretieho sveta, ktorí domov prinášali posolstvo o týchto udalostiach.

Napriek tomu, že hnutie bolo odmietnuté všetkými veľkými denomináciami a cirkvami, do Los Angeles sa hrnuli ľudia z celého sveta a podobné udalosti boli pozorované napr. v Indii, Číne, Európe, Južnej Amerike a v Jeruzaleme. Hnutie sa rozdelilo, keď r. 1911 Wiliam H. Durham (1873-1912) začal na Azusa Street kázať, že krst Duchom so znamením jazykov je druhá skúsenosť a posvätenie je celoživotný proces založený na dokončenom diele Ježiša Krista. Durhamovi nasledovníci r. 1914 založili letničnú denomináciu s názvom The Assemblies of God (Zbory Božie), ktorá je dnes najväčšou letničnou denomináciou.

Rýchlosť šírenia letničných myšlienok bola závažná. V roku 1910 už zasiahli Čínu, Afriku a Latinskú Ameriku. Dnes (r. 2016) je v Latinskej Amerike viac ako 1500 rôznych letničných organizácií a významne konkurujú výsadnému postaveniu rímsko-katolíckej cirkvi.

Letničné hnutie ako štvrtý prúd v kresťanstve

Na konci 20. storočia, približne za sedemdesiat rokov od udalostí na Azusa Street, sa letničné hnutie rozšírilo po celom svete. Dôležité je uvedomiť si, že letničné hnutie nie je len denominácia alebo nejaká protestantská sekta. Je to v skutočnosti štvrtý veľký prúd v kresťanstve – popri pravosláví, rímskom katolicizme a protestantizme – a je tvorený mnohými denomináciami. Najväčšie letničné denominácie v USA sú Assemblies of God (Zbory Božie), ktoré vznikli v r. 1914, the Church of God in Christ (Cirkev Božia v Kristu), ktorá je najväčšou černošskou denomináciou, the Church of God (Cirkev Božia) a Pentecostal Holiness Church (Letničná cirkev svätosti).

V Európe je letničné hnutie najsilnejšie v Škandinávii. Najvýznamnejší ázijský rast zaznamenalo v Indonézii. Najpozoruhodnejšou sférou jeho vplyvu je dnes Latinská Amerika a Afrika. V mnohých latinsko-amerických krajinách je letničné hnutie najväčšou nekatolíckou kresťanskou skupinou. Odhad z roku 1973 hovorí o štrnástich alebo pätnástich miliónoch letničných kresťanov v Latinskej Amerike.

Letničné hnutie a teológia

Letničné hnutie bolo dlho fundamentalistické a antiintelektualistické. Až v 50-tych rokoch 20. st. sa letniční študenti teológie začali hlásiť na neletničné semináre v USA. Letničné hnutie v prvých desiatkach rokov svojho jestvovania pracovalo takmer výlučne medzi chudobnými vrstvami spoločnosti a malo v dvadsiatom storočí podobnú úlohu ako metodizmus^{L)} v osemnástom storočí a Armáda spásy

M)

v devätnástom storočí. Takmer dvadsať rokov počiatkom minulého storočia patrili letničné zbory medzi rasovo najotvorenejšie organizácie v USA.

Potrebu teológie a teologického vyučovania zdôrazňoval Angličan Donald Gee (1891-1966). Na rozdiel od mnohých pracovníkov hnutia, ktorí si mysleli, že krst Duchom nahradí teologické vzdelanie, Gee vyžadoval od letničných kazateľov popri očakávaní na Svätého Ducha aj poctivé štúdium a prípravu kázní. Pre tento vyvážený teologický postoj dostal prezývku „Apoštol vyváženosti“. Teológia letničného hnutia vychádza z fundamentalistického chápania Biblie ^{N)} ako o Božieho slova.

Vplyv a postavenie letničného hnutia

V druhej polovici 20. storočia sa rastúci vplyv letničného hnutia prejavil aj v tom, že na začiatku 50-tych rokov začali vedúce osobnosti Svetovej rady cirkví^{O)} uznávať letničné hnutie ako naozaj kresťanské. Prijatie (uznanie) letničného hnutia, pentekostalizmu, vodcami Svetovej rady cirkví znamená, že prvýkrát v dejinách kresťanstvo tradičných foriem prijalo entuziastickú [oduševnenú, nadšenú, zápalistú] formu viery a bohoslužby ako platné a dôležité vyjadrenie kresťanstva. Predtým boli takéto formy kresťanstva buď prenasledované, alebo mohli existovať len mimo organizovanej cirkvi. Podľa Svetovej kresťanskej encyklopédie (zdroj A, str. 424) sa letniční stali najväčšou rodinou v protestantizme ako samostatné (oddelené) spoločenstvá (cirkvi).

Charizmatické hnutie

Na začiatku 60-tych rokov myšlienky letničného hnutia a duchovné skúsenosti letničných veriacich začali prenikať do starších tradičných denominácií. Letničný myšlienkový vplyv spôsobil napätie v mnohých tradičných denomináciách, ale títo „noví-letniční“ ostávali ešte vo svojich pôvodných tradičných zboroch. V druhej polovici 60-tych a začiatkom 70-tych rokov sa tento „letničný myšlienkový pohyb“ na pôde tradičných cirkví začal označovať ako charizmatické hnutie. Šíril sa predovšetkým medzi mladou generáciou, ktorá bola po mnohých stránkach sklamaná z vtedajšej spoločnosti, v ktorej žila, a z cirkevného prostredia, v ktorom sa nachádzala.

Charizmatické hnutie pôvodne vyrástlo z letničného hnutia, ale na pôde a v prostredí tradičných cirkví. Pritom rozvinulo vlastné chápanie cirkvi a bohoslužieb, čoho výsledkom bolo osamostatnenie a vznik nových (vlastných, charizmatických) cirkví (denominácií).

Zdroje a poznámky:

A) V tomto článku o histórii cirkvi používame výraz „kresťanstvo“ voľnejšie či v širšom význame, než sa tento výraz používa v biblickom pohľade. Keď o katolicizme (rímskom či gréckom)

hovoríme ako o kresťanskom prúde, je to z pohľadu sekulárno-spoločenského či historického. Ak by sme katolicizmus pomerali piatimi princípmi Sola, bolo by nesprávne nazvať tento prúd kresťanstvom v biblickom zmysle. Podobne je to aj s pravoslávím.

B) evanjelikalizmus je v niektorých zdrojoch označovaný aj ako neoprotestantizmus (nový protestantizmus); predpona neo– znamená nový, novo–. Zjednodušene môžeme povedať, že slovo evanjelikál (evanjelikalizmus) od 18. storočia označuje určitý typ protestantizmu, ktorý zdôrazňuje osobné obrátenie a evanjelizačnú angažovanosť v spoločnosti.

C) Pavel Hanes, Dejiny kresťanstva, Banská Bystrica 2016, ISBN: 80-88945-01-1. V článku sú, so súhlasom autora, použité texty z tejto publikácie, str. 418-424.

D) Stanley Horton, Systematická teologie, vyd. Křesťanský život, Albrechtie, 2001,

ISBN 80-7112-069-3

E) Slovom prebudenie (duchovné prebudenie) sa z hľadiska histórie označuje duchovné oživenie v cirkvi, spojené s pokáním z hriechov a z formalizmu, a s tým súvisiacou evanjelizáciou. Hovorí sa o štyroch evanjelikálnych prebudeníach. Prvé bolo v 18. storočí, štvrté je datované do rokov 1904-1930 a udialo sa vo Walese (Anglicko) a v USA.

F) Letnice (angl. Pentecost) – starozmluvný sviatok nasledujúci päťdesiat dní po sviatku prvotín (po Veľkej noci, Pasche) a odtiaľ názov letničné hnutie a pentekostalizmus.

G) Wesleyho učenie o druhom diele milosti je súčasťou jeho teologického systému (metodizmu)L). Písmo neučí o posvätení ako o druhej skúsenosti, ale učí o ňom ako o celoživotnom zápase a procese, v ktorom sa Božie dieťa má stále viac a viac pripodobňovať Kristovi a rásť v posvätení. Posvätenie je súčasť jednej a tej istej Božej milosti, ktorej sa dostáva človeku, keď uverí v evanjelium Ježiša Krista.

H) Výraznými prvkami hnutia svätosti sú: doslovné chápanie Biblie, citový zápal, puritánska morálka, odpor k cirkevníctvu a nadovšetko viera v druhé požehnanie G)(zdroj C, str. 419, pozn. 10).

I) Písmo neučí o krste Svätým Duchom ako o druhej skúsenosti či druhom požehnaní. O krste vo Svätom Duchu píšeme v piatich článkoch v časopise Solas číslo 32, jeseň 2016, str. 5-36. Články sú dostupné on-line na adrese:

http://casopis.solas.sk/images/stories/solas/casonline/text/solas32_web.pdf

J) Pietizmus bolo hnutie v protestantizme v 17. a 18. st. s dôrazom na pravú zbožnosť. Podľa pietizmu podstata kresťanstva spočíva v plnohodnotnom vzťahu k Bohu založenom na osobnej vnútornej skúsenosti. Zdôrazňuje totálny rozchod so starým životom. Pravé (správne) kresťanské učenie považuje za samozrejmosť a požaduje ho doplniť správnym kresťanským cítením a životom.

K) Pod „hovorením inými jazykmi“ sa rozumie jav, keď Svätý Duch používa ústa človeka na hovorenie rečou, ktorú predtým nepoznal.

L) Metodizmus alebo metodistické hnutie tvorí skupina protestantských cirkví a denominácií, ktoré vznikli od 18. st. pod vplyvom učenia Johna Wesleyho.

M) Armáda spásy je kresťanská evanjelizačná cirkev zameraná na misionársku a charitatívnu činnosť. Bola založená v r. 1865. Lásku k blížnym prejavujú členovia Armády spásy intenzívnou misionárskou činnosťou a rozsiahlymi sociálnymi aktivitami.

N) Fundamentalizmus je hnutie, ktoré vzniklo na prelome 19. a 20. st. medzi americkými evanjelikámi na protest proti liberálnej teológii. Verili v úplnú verbálnu inšpiráciu a neomylnosť Biblie, božstvo Ježiša Krista a jeho zástupnú obeť na kríži a zmierenie skrze túto obeť, narodenie Krista z panny, telesné vzkriesenie a osobný a fyzický druhý príchod Krista na zem.

O) Svetová rada cirkví (SRC) vznikla v rámci ekumenického hnutia v roku 1948 a je najvýznamnejšou celosvetovou ekumenickou inštitúciou. Združuje takmer všetky cirkvi a denominácie s výnimkou rímskokatolíckej cirkvi (tá je však v SRC oficiálnym „pozorovateľom“, pričom sa na viacerých projektoch aktívne zúčastňuje) a niektorých evanjelikálnych spoločenstiev.

SRC sa sama vymedzuje takto: „Svetová rada cirkví je spoločenstvo cirkví, ktoré vyznávajú Pána Ježiša Krista ako Boha a Spasiteľa, a preto spoločne usilujú o slávu jediného Boha, Otca, Syna a Svätého Ducha.

